

ПАЛІТЫЧНЫЯ ПАРТЫІ І ГРАМАДСКІЯ АБ'ЯДНАННЯ У БЕЛАРУСІ

Спірыдовіч Я. А.

Навуковы кіраўнік Савік С. А., кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт,

г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Анатацыя. У артыкуле разглядаюцца пытанні фарміравання партыйнай сістэмы ў Рэспублікі Беларусь.

Ключавыя словы: партыйная сістэма, палітычныя партыі, Рэспубліка Беларусь.

Партыйнае будаўніцтва ў Беларусі на працягу больш за трыццаць гадоў з'яўляецца паказчыкам трансфармацыі беларускага грамадства на дэмакратычных прынцыпах, неад'емным атрыбутам развіцця палітычнага плюралізму, заснаванага на абароне правоў і свабод грамадзян.

У цяперашні час партыі Беларусі адлюстроўваюць разнастайны палітычны спектр, прадстаўляюць як кансерватыўныя, так і ліберальныя напрамкі. У праграмах партый дастаткова выразна вылучаюцца левыя, правыя і цэнтрысцкія пазіцыі [1, с. 223–231].

Партыйная сістэма ў Беларусі пачала фарміравацца ў пачатку дваццатага стагоддзя. У канцы 1902 – пачатку 1903 г. была заснавана палітычная партыя «Беларуская сацыялістычная Грамада». Неўзабаве пасля заснавання гэтай партыі ў Беларусі з'явіліся і іншыя палітычныя партыі – Сацыялістычная партыя Бelay Русі (1904 г.), Канстытуцыйна-каталіцкая партыя Літвы і Беларусі (1904 г.). Пазней з'явілася Беларуская народная партыя сацыялістаў. На тэрыторыі Беларусі дзейнічалі партыі, якія выказвалі інтарэсы нацыянальных меншасцяў, такія як Бунд, Аб'яднаная яўрэйская

сацыялістычная рабочая партыя, Латышская партыя сацыялістаў-федэралістаў. Да кастрычніка 1917 года на тэрыторыі Беларусі дзейнічалі дваццаць дзве палітычныя партыі. У 1925 годзе завяршыўся працэс станаўлення аднапартыйнай сістэмы на тэрыторыі.

Першым зарэгістраваным грамадскім аб'яднаннем стаў Беларускі сацыяльны экалагічны Саюз «Чарнобыль» (дата рэгістрацыі – 16 лістапада 1990 года). Да кастрычніка 1994 года ў рэспубліцы былі зарэгістраваныя 616 грамадскіх арганізацый агульнарэспубліканскага значэння, у тым ліку 21 палітычная партыя. У 1995 годзе пачалася перарэгістрацыя (яе прайшло крыху больш за 56 % грамадскіх арганізацый) і да студзеня 1999 года зарэгістраваліся 43 палітычныя партыі, 45 прафсаюзаў і 1 173 іншых грамадскіх аб'яднання. У 1999 годзе прайшла новая перарэгістрацыя, якая паказала, што ў краіне 759 грамадскія аб'яднанні рэспубліканскага і міжнароднага ўзроўняў (усяго перарэгістрацыю прайшлі таксама крыху больш за 56 % такіх арганізацый). На 1 ліпеня 2014 года ў Беларусі былі зарэгістраваныя 15 палітычных партый, 37 прафсаюзаў, 2 567 аб'яднанняў мясцовага, рэспубліканскага і міжнароднага ўзроўняў, 148 фондаў [1, с. 223–231].

У 2001 годзе Дэкрэт Прэзідэнта А. Р. Лукашэнкі ўсталяваў дзяржаўны кантроль над атрыманнем і выкарыстаннем грамадскімі арганізацыямі замежнай фінансавай дапамогі. У 2005 годзе было ўстаноўлена, што грамадская арганізацыя можа займацца прадпрымальніцкай дзейнасцю толькі пастолькі, паколькі гэта неабходна для яе статутных мэтаў і толькі праз утварэнне камерцыйных арганізацый. У 2011 годзе ў Крымінальны кодэкс РБ унесены артыкул 369.2, які прадугледжвае адказнасць за бязвыплатнае выкарыстанне замежнай грашовай дапамогі. У 2011 годзе некамерцыйным арганізацыям было забаронена трымаць рахункі ў замежных банках, займацца па статуце адукацыйнай дзейнасцю.

Гэтая форма юрыдычнай асобы была вызначана ў 2003 годзе як некамерцыйная арганізацыя, якая ствараецца з удзелам уладаў

для выканання ўскладзеных на яе дзяржаўна значных задач. У 2014 годзе ў краіне было 7 такіх арганізацый: «Добраахвотнае таварыства садзейнічання арміі, авіяцыі і флоту Рэспублікі Беларусь», «Беларускае фізкультурна-спартыўнае таварыства «Дынама»», «Беларускае рэспубліканскае таварыства ратавання на водах», «Прэзідэнцкі спартыўны клуб», «Беларускае таварыства паляўнічых і рыбаловаў», «Беларускае добраахвотнае пажарнае таварыства», «Беларускае таварыства «Веды»».

Палітычныя партыі Рэспублікі амаль не прадстаўлены ў органах улады. Гэтаму спрыяе тое, што выбары ўсіх узроўняў праходзяць па аднамандатных акругах, а не па партыйных спісах. Па стане на 2014 год дзейнічае норма, што зарэгістраваная палітычная партыя можа без збору подпісаў вылучыць свайго кандыдата. Аднак гэтая правіла абмежавана тэрытарыяльнай прыкметай – у абласны савет можа вылучаць кандыдатаў толькі абласная партыйная арганізацыя, а ў раённы – раённая. Часцяком, асабліва на выбарах у мясцовыя Саветы, партыі не вылучаюць сваіх кандыдатаў. Напрыклад, на выбарах у мясцовыя саветы ў 2014 годзе, кандыдаты ад палітычных партый склалі менш за 3 % ад агульнай колькасці вылучэнцаў. Нават Камуністычная партыя Беларусі вылучыла толькі 276 кандыдатаў, хоць абіралася больш за 10 тысяч дэпутатаў. Астатнія партыі вылучылі менш.

У пачатку 2023 г. Прэзідэнтам Беларусі быў падпісаны закон Аб удасканаленні падыходаў да стварэння і дзейнасці палітычных партый і іншых грамадскіх аб'яднанняў [2].

Так, новым законам у Беларусі змяняюцца ранейшыя заканадаўчыя акты па пытаннях дзейнасці палітычных партый і іншых грамадскіх аб'яднанняў. У прыватнасці, вызначаюцца універсальныя асноўныя мэты і задачы для палітычных партый, якія павінны быць замацаваны ў іх статутах нароўні з іншымі спецыфічнымі задачамі для кожнай партыі.

Таксама мяняюцца ўмовы стварэння і дзейнасці партый у Беларусі. Цяпер павялічаны мінімальны парог колькасці заснавальнікаў – 5 тысяч

чалавек (раней 1 тысяч членаў партыі). Таксама для партый устаноўлена абавязковая наяўнасць аргструктур ва ўсіх абласцях і Мінску, а акрамя таго, – структуры не менш чым у адной траціны раёнаў у кожнай з абласцей і не менш чым у адной траціны раёнаў Мінска [2].

Цяпер у Беларусі з 15 палітычных партый працэс перарэгістрацыі прайшлі толькі чатыры. Таму цяпер у краіне застаюцца толькі чатыры дзейныя партыі.

Так, у траўні 2023-га перарэгістрацыю прайшла партыя «Белая Русь». Затым у чэрвені былі зарэгістраваныя партыі «Ліберальна-дэмакратычная партыя» і «Камуністычная партыя», а таксама «Рэспубліканская партыя працы і справядлівасці».

Партыі, якія не атрымалі дакументы аб перарэгістрацыі, былі ліквідаваныя Вярхоўным судом Беларусі.

Заклучэнне. Такім чынам, партыйная сістэма як пастаянны фактар універсальнасці грамадскага ладу гуляе вельмі важную ролю. Яе фарміраванне – гэта доўгі і супярэчлівы працэс. Рэальны стан палітычнага спектру будзе вызначацца не ўсім наяўным станам партый, а толькі тымі з іх, якія заваююць давер народа, уключацца ў сістэму ўлады і змогуць уплываць на ход і ажыццяўленне грамадскіх спраў, на вырашэнне найважнейшых праблем.

Літаратура

1. Касович, А. В. История Беларуси. XIX – начало XXI в. : учебник для 11 класса / А. В. Касович [и др.]. – 243 с.
2. Об изменении законов по вопросам деятельности политических партий и других общественных объединений : Закон Респ. Беларусь, 14 февр. 2003 г., № 251–3 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 21.02.2023, 2/2971.

3. Конституция Республики Беларусь 1994 года : с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г., 17 окт. 2004 г. и 27 февр. 2022 г.). – Минск : Нац. центр прав. информации Респ. Беларусь, 2022. – 60 с.